

Ελένη Χαϊδιά

ΕΙΔΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1945-1946):
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΟΣΙΛΟΓΩΝ

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής από την Ελλάδα, η κοινή γνώμη άρχισε πια να επιζητά την καταδίκη των συνεργατών, των ανθρώπων που υποβοηθήσαν το έργο των τριών κατακτητών —Γερμανών, Βουλγάρων, Ιταλών— και προκάλεσαν τόσες συμφορές στον ελληνικό λαό. Η αιματηρή δράση τους είχε κορυφώσει τη λαϊκή οργή σε τέτοιο σημείο, ώστε ο πρωθυπουργός της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, Γ. Παπανδρέου, έσπευσε να καθυσυχάσει τα πνεύματα δηλώνοντας στο Διάγγελμα της Απελευθέρωσης (18 Οκτωβρίου 1944)¹ ότι η εθνική νύμεση θα ήταν αδυσώπητη για τους προδότες της πατρίδας και τους εκμεταλλευτές της δυστυχίας του ελληνικού λαού. Λίγες μέρες αργότερα ψήφισε την πρώτη συντακτική πράξη «Περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού»², που δύο μήνες μετά καταργήθηκε από την κυβέρνηση Πλαστήρα και αντικαταστάθηκε από τη Συντακτική Πράξη υπ. αρ. 6/45 «Περί επιβολής κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού»³, που ανταποκρινόταν στα αισθήματα του λαού και συμφωνούσε με το κλίμα που επικρατούσε στη μετακατοχική Ευρώπη.

Το κείμενο απαρτιζόταν από 37 άρθρα. Στις δεκατρείς παραγράφους του πρώτου άρθρου οριοθετούνταν ο όρος *δοσίλογος* καθώς προτάσσονταν τα αδικήματα για τα οποία θα παραπέμπονταν οι κατηγορούμενοι. Ειδικότερα οδηγούσε στο δικαστήριο τους πρώην πρωθυπουργούς και υπουργούς των κατοχικών κυβερνήσεων, όσους κατείχαν στρατιωτική, δικαστική ή διοικητική θέση κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όσους είχαν οικονομική συνεργασία με τους κατακτητές ή εργάστηκαν ως πράκτορες της Gestapo, όσους έδρασαν αντεθνικά και ανέπτυξαν αντεθνική προπαγάνδα σε βάρος της ακεραιότητας της χώρας.

Συγκεκριμένα η παρ. ια΄ του παραπάνω άρθρου προέβλεπε την πομπή όσων εκμεταλλεύθηκαν την οικονομική συνεργασία με τον εχθρό και

1. Διάγγελμα του Προέδρου της Κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου προς τον Ελληνικόν Λαόν, ΦΕΚ 1, 18 Οκτωβρίου 1944.

2. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 12, 6 Νοεμβρίου 1944.

3. Συντακτική Πράξη 6 «Περί επιβολής κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού», ΦΕΚ 12, 20 Ιανουαρίου 1945.

προκάλεσαν ζημία στον ελληνικό λαό ή σε Έλληνες πολίτες ή υποβोधθήσαν με οποιοδήποτε τρόπο την πολεμική προσπάθεια του εχθρού ή αποκόμισαν ασυνήθη οικονομικά οφέλη. Η παράγραφος αυτή άνοιγε το δρόμο για την τιμωρία των οικονομικών δοσιλόγων —των πολιτικών μηχανικών, εργολάβων, εμπόρων, βιομηχάνων, ναυπηγών κτλ.— που συνεργάστηκαν με τις Αρχές Κατοχής με εμφανή ή συγκαλυμμένο τρόπο, αναλαμβάνοντας είτε την εκτέλεση μεγάλων δημοσίων έργων —λιμάνια, αερολιμένες, στρατόπεδα, αποθηκευτικούς χώρους— είτε την προμήθεια τροφίμων και ποικίλων προϊόντων, ειδών πρώτης ανάγκης, ξυλείας κτλ., είτε παρείχαν κάποιες υπηρεσίες, όπως τη συντήρηση και ναυπήγηση πλοίων. Γι' αυτό το λόγο στις συγκεκριμένες δίκες παρευρισκόταν ως πολιτικός ενάγων το Ελληνικό Δημόσιο μέσω ενός δικαστικού του αντιπροσώπου, διεκδικώντας αποζημίωση λόγω θετικής ή αποθετικής ζημίας. Ας σημειωθεί ότι στην κατηγορία αυτή δεν εμπίπτουν οι κοινώς ονομαζόμενοι *μαυραγορίτες*, που θα δικάζονταν από αγορανομικά δικαστήρια, ειδικά συγκροτημένα για την περίπτωση αυτή.

Η ομάδα αυτή ήρθε επανειλημμένα στο προσκήνιο, καθώς σταδιακά προωθούνταν νέες νομοθετικές ρυθμίσεις, σαφώς ευνοϊκότερες από τις προηγούμενες, με το αιτιολογικό της αποσυμφόρησης των φυλακών⁴, ιδιαίτερα μετά την ανατολή του 1946 που βρήκε την Ελλάδα σε πολύ άσχημη θέση. Το πολιτικό κλίμα φορτιζόταν ασταμάτητα με την εντεινόμενη διαμάχη ακραίων αριστερών και δεξιών στοιχείων, αφήνοντας να διαφανεί η επερχόμενη σύγκρουση. Λίγο πριν τις εκλογές της 31ης Μαρτίου 1946 και ενώ τα πάθη δυνάμωναν επικίνδυνα, η κυβέρνηση Σοφούλη ψήφισε τη συμπλήρωση 107/1946 στην Σ.Π. 6/45⁵. Με το αιτιολογικό ότι πολλές μηνύσεις υποβλήθηκαν λόγω επαγγελματικών και εμπορικών αντιζηλιών, αποφάσισε να τροποποιήσει τις παραγράφους ια' και ιβ'. Σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, για να ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον των δοσιλόγων, και ειδικότερα των οικονομικών δοσιλόγων, απαιτούνταν όχι μόνο η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων για τη συνεργασία με τον εχθρό, αλλά και η ύπαρξη των εξής προϋποθέσεων:

α) Να ενεργούσαν συνειδητώς προδοτικά.

β) Να ενεργούσαν «επί σκοπώ πλουτισμού και ουχί εκ βίας ή για επιβίωση».

4. Το πρόβλημα της στέγασης των φυλακισμένων είχε αρχίσει να παίρνει εφιαλτικές διαστάσεις: οι χώροι κράτησης ήταν περιορισμένοι και αδυνατούσαν να στεγάσουν τους κατηγορουμένους που κρίνονταν προφυλακιστέοι και οδηγούνταν στις φυλακές. Ειδικότερα στην πόλη της Θεσσαλονίκης, οι Αρχές αναγκάστηκαν να προχωρήσουν στην ενοικίαση κάποιων αποθηκών και στη χρησιμοποίηση του Νοσοκομείου Λοιμωδών, προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες τους, καθώς δεν είχε αποπερατωθεί η κατασκευή των νέων φυλακών και δεν είχαν ακόμα επεξεκαστεί οι ζημιές που προξένησαν οι Γερμανοί στις υπάρχουσες φυλακές, κατά την αποχώρησή τους.

5. Αναγκαστικός Νόμος 753/45, αριθ. 1, παρ. γ'.

γ) Να παρείχαν ουσιαστική βοήθεια.

δ) Να απεκόμισαν ασυνήθη κέρδη με δόλια μέσα και με σκοπό τον πλουτισμό.

Συνεπώς, παύσαν η δίωξη των δοσιλόγων-προμηθευτών, ενώ άρχιζαν οι έρευνες για τη θέση των εργοληπτών τεχνικών έργων, από τη φύση των οποίων θα κρινόταν η ευθύνη τους. Για τους ήδη καταδικασμένους προβλεπόταν αναθεώρηση της καταδικαστικής απόφασης, ώστε να απαλλαγούν όσοι καταδικάστηκαν για απλή συνεργασία. Οι «πλουτίσαντες επί κατοχής» ήταν υποχρεωμένοι να πληρώσουν τους φόρους που θα οριζόνταν⁶. Στην προσπάθειά τους αυτή οι οικονομικές υπηρεσίες ζήτησαν τη συμπαράσταση των πολιτών καλώντας τους να καταθέσουν, είτε προφορικά είτε γραπτά, στοιχεία ή πληροφορίες που τυχόν διέθεταν για τη δράση οικονομικών δοσιλόγων⁷.

Ήταν πλέον φανερό ότι οι κυβερνήσεις προσανατολιζόνταν πια προς την επίλυση των διαφορών τους με τους οικονομικούς δοσιλόγους αποσκοπώντας στην αποσυμφόρηση των Ειδικών Δικαστηρίων και στην επιτάχυνση του ρυθμού διεξαγωγής των δικών, ο οποίος ήταν απελπιστικά αργός. Τους παρέχόταν λοιπόν το δικαίωμα να καταβάλουν κάποιο χρηματικό ποσό για την εξόφληση των χρεών τους προς το Δημόσιο, ενώ η αθέτηση της συμφωνίας για την πληρωμή των χρεών επέσυρε την ποινή της εκτόπισης για την οικογένεια του παραβάτη. Στην περίπτωση που δεν υπήρχαν συγγενείς, οι κατηγορούμενοι φυλακίζονταν και δημευόταν η περιουσία τους για να πληρωθεί ο φόρος. Το μέτρο εφαρμόστηκε, σύμφωνα με τον τύπο, στην περίπτωση του Γ. Πολλάτου, διαχειριστή της εφημερίδας *Νέα Ευρώπη*⁸. Η ρύθμιση αυτή, που τροποποιούσε το αντίστοιχο άρθρο της Συντακτικής Πράξης 6/45⁹, είχε αναδρομική ισχύ και συμπεριέλαβε και όσους είχαν ήδη κριθεί ένοχοι με απόφαση των Ειδικών Δικαστηρίων για οικονομική συνεργασία με τους Γερμανούς.

6. *Δημοκρατία*, αριθ. 8 (1 Μαρτίου 1945) «...Ειδική φορολογία για όσους πλούτισαν από 28 Οκτωβρίου 1940-Δεκέμβριο 1944. Ο καθορισμός του φορολογικού ποσού θα γίνεται από ένα δικαστικό και τέσσερα λαϊκά μέλη, οριζόμενα από το Υπουργείον Οικονομικών. Οι φορολογικοί συντελεστές θα είναι 30-90%...». Δόθηκαν στον τύπο πίνακες με τα ονόματα επωνύμων οικονομικών δοσιλόγων και τα ποσά που καλούνταν να αποδώσουν στο Δημόσιο για τα κέρδη που αποκόμισαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Στη *Δημοκρατία*, αριθ. 120 (13 Ιουλίου 1945), δημοσιεύτηκαν οι φορολογικοί κατάλογοι, η ανάγνωση των οποίων, σύμφωνα με τη γνώμη του αρθρογράφου, «...προκάλεσε την αγανάκτησιν του λαού, ο οποίος απαιτεί την δήμευσιν της περιουσίας όλων των συνεργασθέντων μετά του κατακτητού, οι οποίοι και απειμύησαν τον Ελληνικόν Λαόν και εγκλημάτησαν εις βίρος του...».

7. *Μακεδονία*, αριθ. 11247 (20 Μαΐου 1945).

8. *Ελληνικός Βορράς*, αριθ. 297 (24 Ιανουαρίου 1946): «Εκτόπισις δοσιλόγων. Συνελήφθη η Μαρία Πολλάτου και η κόρη της. Θα μεταφερθούν στις Σπέτσες γιατί ο καταδικασθείς Πολλάτος αρνείται να καταβάλλει τις υποχρεώσεις του προς το Δημόσιο». Επίσης *Ελεύθερο Βήμα*, αριθ. 8186 (23 Ιανουαρίου 1946).

9. Συντακτική Πράξη 6, αριθ. 1, παρ. ια', ΦΕΚ 12, 20 Ιανουαρίου 1945.

Η τροποποίηση των παρ. ια' και ιβ' της Σ.Π. 6/45 συγκέντρωσε πολλά πυρά, γιατί πρόσφερε σε πολλούς οικονομικούς δοσιλόγους τη δυνατότητα να απαλλαγούν με βουλεύματα¹⁰. Η απόφαση αυτή σε συνδυασμό με την ψήφιση του αναγκαστικού νόμου «Περί αποσυμφορήσεως των φυλακών»¹¹, που διέτασσε τις δικαστικές αρχές να εκδώσουν σε διάστημα τριάντα ημερών νέα εντάλματα για τους μη ευεργετούμενους από το νόμο, καταργώντας όλα τα ανεκτέλεστα εντάλματα για αδικήματα που διαπράχθηκαν μέχρι τη 12η Φεβρουαρίου 1945, προκάλεσε την αγανάκτηση του τύπου της Θεσσαλονίκης. Σύντομα όμως διευκρινίστηκε ότι ο συγκεκριμένος νόμος δεν θα είχε ισχύ για τα αδικήματα που προβλέπονταν από τη Σ. Π. 6/45, θέτοντας τέρμα στην έντονη φημολογία που κυκλοφορούσε τους τελευταίους μήνες και την παραπληροφόρηση των εφημερίδων¹².

Οι παραπάνω ενέργειες καθιστούσαν ακόμα πιο ευάλωτες τις μετακατοχικές κυβερνήσεις, γιατί άφηναν να διαφανεί μία διάθεση μεροληψίας προς όφελος των οικονομικών δοσιλόγων τη στιγμή που η κοινή γνώμη ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητη στο θέμα αυτό. Στην αύξηση της έντασης συνέβαλαν ακόμα περισσότερο τα άρθρα των τοπικών εφημερίδων που κατηγορούσαν την κυβέρνηση για ολιγωρία και εσκεμμένη καθυστέρηση στη σύλληψη των ανθρώπων αυτών, οι οποίοι φέρονταν να περιφέρονται είτε στην Αθήνα είτε σε μεγαλύτερες πόλεις του εξωτερικού. Ειδικότερα ο Β. Νησιώτης, συνεργάτης της Δη-

10. *Ελληνικός Βορράς*, αριθ. 357 (21 Μαΐου 1946) «Διά την δικαιοσύνην. Χωρίς να θέλωμιν να επεισέλθωμιν εις το έργον της δικαιοσύνης, θα προφύκωμιν εις μίαν υπόδειξιν προς πληρεστέριν εξιτηρέτησιν του δικαίου και του νόμου. Προκειμένοι να αποφασισθή η διακοπή της προφυλακίσεως ωρισμένων εκ των παρουσιαζομένων ως απλώς οικονομικών δοσιλόγων, επιβάλλεται να ζητούνται προηγουμένως στοιχεία από τας αρμοδίας αρχάς ασφαλείας και στρατιωτικής, ως προς την έκτασιν και την φύσιν της συνεργασίας των με τον εχθρό. Διότι είναι ήκιστα συντελεστικόν του γοήτρου της Δικαιοσύνης να απολύωνται επί τη βάσει των ενεργητημάτων τα οποία χορηγεί ο νόμος εις τους οικονομικούς δοσιλόγους πρόσωπα, τα οποία υπήρξαν εμφανώς και αποδεδειγμένως όργανα του εχθρού, κατάσκοποι και καταδότες, κακοιργήσαντες εις βάρος της πατρίδος των. Σηγκεκριμένως το Τμήμα Αλλοδαπών έχει πλήρεις φακέλους διά μερικούς εξ αυτών και καλόν θα είναι η αρμοδία αρχή να τους συμβουλευιθή, διότι φανταζόμεθα ότι ημπορούν να γίνουν μερικά επανορθώσεις, νομίμων βέβαια ενεργειών, αι οποίαι κατέπληξαν την κοινήν γνώμην».

11. Αναγκαστικός Νόμος υπ' αριθ. 753, «Περί αποσυμφορήσεως των φυλακών», 21 Δεκεμβρίου 1945.

12. *Ελληνικός Βορράς*, αριθ. 418 (14 Ιουνίου 1946) «Εγκατελείφθη η προσπάθεια διά το νομοσχέδιον περί δοσιλόγων. Κατόπιν της εξεγέρσεως της κοινής γνώμης, η οποία εύρεν απήχυσιν και εις τον κυβερνητικόν ακόμη τύπον, η Κυβέρνησις ηναγκάσθη να παρέμβη πλησίον των φίλων της βουλευτών οι οποίοι περιέφερον προς υπογραφήν την πρότασιν περί ακιρώσεως της υπ. αρ. 6/45 Σ.Π περί διώξεως των δοσιλόγων και κατά νεωτέραν ανακοίνωσιν του κ. Πρωθυπουργού, η κίνησις αυτή εσταμάτησε και η υπογραφή του σχετικού σχεδίου ψηφίσματος εγκατελείφθη».

μοκρατίας, έγραφε σε ένα «συναρπαστικό» ρεπορτάζ του¹³ για γνωστούς οικονομικούς δοσίλογους της Θεσσαλονίκης:

«...Η Πρωτεύουσα άσυλο του ελληνικού δοσιλογισμού. Πράκτορες, προμηθευταί, χρηματισταί..., άσσοι και αστέρια του δοσιλογισμού απ' όλη την Ελλάδα, ζουν και βασιλεύουν στην Αθήνα. Ο κ. Χατζηνάκος, μαικήνας των Καλών Τεχνών και των ...οχρωματικών έργων. Η γόησσα Φανούλα, η ξανθή Γκραίτχεν της Γερμανικής Επιμελητείας Θεσσαλονίκης. Οι κ. Χαμπούρης, Κύρου, Κιλιτζιάν, Ν. Ναούμ, Ν. Κράλλης, Δ. Ηλιάδης κλπ. Οι εμφανίσεις και οι... ολικές εκλείψεις μόλις εμφανισθούν εντάλματα...».

Η ίδια εφημερίδα έγραφε σε άλλο άρθρο της λίγες μέρες αργότερα¹⁴:

«Συρροή μεγαπλούτων Ελλήνων δοσιλόγων *σινεργατών των Γερμανικών Αρχών της Κατοχής* προκαλεί ζωνηρά σκάνδαλα εις την Αίγυπτον.

Προδότηι και εργολάβοι γερμανικών οχρωματικών έργων εν Ελλάδι —Οικονομικοί τώρα κυρίαρχοι εν Αθηναισί— Λαθρέμποροι εις το Κάιρον και την Αλεξάνδρειαν —Και προκλητικοί γλεντοκόποι— Τους καλύπτουν υψηλαί προστασίαι...».

Κατά τη διάρκεια των ετών 1945-1946 εκδικάστηκε αξιόλογος αριθμός υποθέσεων από το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και περιπτώσεις μεγάλων επιχειρήσεων. Ειδικότερα, το 1945 οι οικονομικοί δοσίλογοι κάλυπταν περίπου το 14% των δικών, ενώ το 1946 το ποσοστό πλησίασε το 42.5%:

Έτος	Δοσίλογοι	Οικον. Δοσίλογοι
1945	145	20
1946	147	59

Στη συγκεκριμένη κατηγορία ανήκει και η δίκη που διήρκεσε από τις 3 έως τις 5 Δεκεμβρίου 1946¹⁵. Οι τέσσερις από τους πέντε κατηγορούμενους ήταν εργολάβοι και πολιτικοί μηχανικοί και διώκονταν για τη σύσταση της Εταιρίας Μίλλερ¹⁶, η οποία αναλάμβανε την εκτέλεση δημοσίων έργων προς

13. *Δημοκρατία*, αριθ. 104 (25 Ιουνίου 1945). Στο ίδιο θέμα αναφέρεται και η *Μακεδονία*, αριθ. 11244 (20 Μαΐου 1945) σε άρθρο της με τίτλο «Οι δοσίλογοι καταπλέουν εις την Πρωτεύουσαν...!».

14. *Δημοκρατία*, αριθ. 127 (21 Ιουλίου 1945).

15. Δίκη αριθ. 384, 3-5 Δεκεμβρίου 1946.

16. Το *Φως* σε άρθρο του στα πλαίσια του αφιερώματος με τίτλο «Αυτοί που έπιναν το

όφελος των Γερμανών. Οι μάρτυρες μίλησαν για έργα που πραγματοποιήθηκαν στη γέφυρα του Πολυκάστρου, στην εθνική οδό Θεσσαλονίκης - Βέροιας, καθώς και στο Σέδες. Επέμεναν όμως, πως τα έργα δεν είχαν πολεμικό χαρακτήρα. Εξάλλου στη δίκη παρουσιάστηκε ως μάρτυρας υπεράσπισης ο Αθ. Χρυσόχου, Διοικητής της Μακεδονίας κατά την περίοδο της Κατοχής, ο οποίος κατέθεσε ότι ο Μίλλερ πρόσφερε τις υπηρεσίες του στην Ελλάδα, προσλαμβάνοντας εφέδρους στα έργα οδοποιίας και δίνοντας σχέδια δεξαμενών για το Στρατηγείο της Μ. Ανατολής. Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο καταδίκασε το Μίλλερ σε ειρκτή πεντέμισι ετών και σε δήμευση της μισής περιουσίας του, ενώ το συνεργάτη του Δ. Αμπατέλο σε ισόβια κάθειρξη και δήμευση ολόκληρης της περιουσίας του.

Δύο άλλοι εργολάβοι δικάστηκαν τον Ιούλιο 1945¹⁷. Ο ένας από αυτούς, είχε αναλάβει τον Απρίλιο 1943 την περίφραξη του στρατοπέδου Βαρώνου Χιρς, αγνοώντας αρχικά ότι επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί για τον εγκλεισμό των Εβραίων. Η προμήθειά του για το συγκεκριμένο έργο, σύμφωνα με τους μάρτυρες κατηγορίας, ήταν 20%, ενώ ο ίδιος κατασκεύασε ένα στρατώνα στο Λαγκαδά. Στο edwilio κάθισε μαζί του ένας απλός υπάλληλος, που καταδικάστηκε σε πενταετή φυλάκιση και δήμευση του 1/4 της περιουσίας του. Ο εργολάβος καταδικάστηκε σε δωδεκαετή φυλάκιση και δήμευση της μισής περιουσίας του.

Λίγες μέρες νωρίτερα είχε δικαστεί ερήμην ένας από τους μεγαλοδοσίλους της Θεσσαλονίκης, ο Παύλος Ντίνας¹⁸. Ο κατηγορούμενος είχε συστήσει εταιρία τεχνικών έργων, από την εκτέλεση των οποίων κέρδιζε τεράστια ποσά, σύμφωνα με τους μάρτυρες κατηγορίας, που κάποτε ήταν και υπάλληλοι της εταιρίας. Η ανάθεση των έργων, στην περιοχή της Θεσσαλονίκης και των Ιωαννίνων, γινόταν από τους Γερμανούς με τη μορφή ανταμοιβής για την προ-

αίμα του λαού», 15 Απριλίου 1945, σκιαγραφούσε με τα μελανότερα χρώματα τη δράση του Μίλλερ, γερμανικής καταγωγής από την πλευρά του πατέρα του, ιδρυτή της ομώνυμης εταιρίας. Κατά την περίοδο του καθεστώτος της 4ης Αιγυπτίου, με συνεταιρίζον τον τότε Γενικό Διοικητή, ίδρυσε εταιρία μεταφορών με πολλά αυτοκίνητα. Είχαν αναλάβει τη μεταφορά υλικών για την εκτέλεση οχυρωματικών έργων. Μόλις καταλήφθηκε η Θεσσαλονίκη από τους Γερμανούς, πήρε την άδεια του Krenski, να συγκεντρώνει τα αυτοκίνητα που είχαν επιστρατευθεί από τον ελληνικό στρατό. Στη συνέχεια κατέβηκε στην Αθήνα, όπου συγκεντρώνει τα υλικά αυτοκινήτων, κυρίως ανταλλακτικά, που είχαν αφήσει πίσω τους οι Άγγλοι, τα οποία και πούλησε. Το 1942 πέτυχε την επιστράτευση Εβραίων που εργάστηκαν στα γερμανικά έργα που είχε αναλάβει. Η εταιρία του εκμεταλλεύτηκε το φυσικό πλούτο Μακεδονίας - Θράκης και την ξυλεία του Ολύμπου.

17. Δίκη αριθ. 95, 10 Ιουλίου 1945.

18. Δίκη αριθ. 79, 3 Ιουλίου 1945. Ο Π. Ντίνας ήταν κατηγορούμενος και στη δίκη μοναχών του Αγίου Όρους με την κατηγορία της συνεργασίας με τις Αρχές Κατοχής και της κατάδοσης πολιτών.

σφορά του Ντίνα στο έργο της Gestapo. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο κατηγορούμενος δεν είχε απλά οικονομικές δοσοληψίες με τις Αρχές Κατοχής, αλλά συμπεριλαμβανόταν και στους καταδότες των γερμανικών υπηρεσιών. Συνεπώς, το Δικαστήριο του επέβαλε την εσχάτη των ποινών, κρίνοντάς τον ένοχο γιατί εκμεταλλεύτηκε την οικονομική συνεργασία με τον εχθρό, κατέδωσε Έλληνες πολίτες και προέβη σε πράξεις βίας μετά τον εξοπλισμό του από τους Γερμανούς.

Εξίσου ενδιαφέρουσα ήταν και η δίκη των εικοσιεπτά ναυπηγών και μηχανουργών¹⁹, οι οποίοι κατηγορούνταν ότι ενίσχυσαν την πολεμική προσπάθεια του εχθρού με τη συγκρότηση των «Ηνωμένων Ναυπηγείων», μιας ιδιαίτερα κερδοφόρας επιχείρησης. Παρόντες στη δίκη, που αναβλήθηκε επανειλημμένα, ήταν οι εικοσιδύο. Οι κατηγορούμενοι ένωσαν τα ναυπηγεία και μηχανουργεία που διέθεταν, τριάντα συνολικά, υπό τη διεύθυνση του Παύλου Φάισονερ, που δεν είχε αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια και κυκλοφορούσε με το σήμα του εθνικοσοσιαλισμού, όπως κατέθεσε ένας μάρτυρας. Στα ναυπηγεία αυτά έστελναν οι Γερμανοί τα πλοία τους για επισκευή. Η επιχείρηση απασχολούσε αρκετούς εργάτες, στους οποίους δεν κατέβαλαν κανονικά τα ημερομίσθιά τους και πολλές φορές δεν τους έδιναν τα τρόφιμα που δικαιούνταν.

Τη δίκη παρακολούθησε πλήθος κόσμου και στις τοπικές εφημερίδες καταγράφονταν καθημερινά οι καταθέσεις των μαρτύρων. Η απόφαση του Δικαστηρίου όμως δεν ήταν η αναμενόμενη, καθώς οι ποινές που επιβλήθηκαν δεν ήταν ιδιαίτερα βαριές, γεγονός που οδήγησε στη διάδοση διαφόρων φημών και σχολιάστηκε από το Γενικό Πρόξενο της Βρετανίας²⁰. Αθώωθηκαν οι δεκαοχτώ από τους κατηγορουμένους, ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις κρίθηκαν ένοχοι γιατί εκμεταλλεύτηκαν την οικονομική συνεργασία με τον εχθρό με σκοπό τον πλουτισμό και καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης που κυμαίνονταν από 18 μήνες μέχρι 6 χρόνια.

Υπόνοιες για την εξαγορά των δικαστών, των δικαστικών υπαλλήλων αλλά και των μαρτύρων υπάρχουν μέχρι σήμερα, με αποτέλεσμα να αμφισβητούνται έντονα οι ευθυμηγορίες των Ειδικών Δικαστηρίων για όλες τις κα-

19. Δίκη αριθ. 320, 327, 31 Οκτωβρίου-10 Νοεμβρίου 1946.

20. PRO/FO 371/67075 R488/399/19, W. L. C. Knight προς D. W. Lascelles, 11 Δεκεμβρίου 1946. Το αποτέλεσμα της δίκης σχολιάζει ο Βρετανός Γενικός Πρόξενος της Θεσσαλονίκης σε έκθεση που υποβάλλει στο Βρετανό Πρεσβευτή στην Αθήνα για το θέμα των δοσιλόγων, με αφορμή τις κατηγορίες συμπατριωτών τους στη Βρετανία για μεροληπτική συμπεριφορά των βρετανικών στρατευμάτων στο θέμα αυτό. Υποστηρίζει ότι σύσσωμη η κοινή γνώμη στη Βόρεια Ελλάδα επιθυμεί την παραδειγματική τιμωρία των συνεργατών. Παράλληλα αναφέρει κάποιες δίκες όπου η απόφαση του Δικαστηρίου ήταν ιδιαίτερα εινοϊκή για τους κατηγορούμενους, καθώς και τις φήμες που κυκλοφορούν για δωροδοκίες στη συγκεκριμένη δίκη.

τηγορίες των δοσιλόγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα καταγγέλλονταν πιέσεις που ασκούσαν κατηγορούμενοι προς συμπολίτες τους για την κατάθεση ψευδών στοιχείων²¹. Στα προσωπικά αρχεία των δικηγόρων Ι. Σταθάκη και Γ. Μέλλου²², που ανέλαβαν την υπεράσπιση πολλών δοσιλόγων που έδρασαν στο χώρο της Μακεδονίας, διασώζονται έγγραφα που προΐδεάζουν τον ερευνητή για τις παρασκηνιακές ενέργειες των ενδιαφερομένων και αποδεικνύουν το βάσιμο των πληροφοριών και των φημών που διέρρεαν και προκαλούσαν την ανησυχία της κοινής γνώμης· ψευδείς καταθέσεις μαρτύρων, επιστολές των κατηγορουμένων προς επιφανή άτομα για τη μεσολάβησή τους, αναφορές σε πρόσφατες απολύσεις αποδεδειγμένων συνεργατών.

Βέβαια, στη δημιουργία αυτού του κλίματος συνέβαλε σημαντικά η ένταση που επικράτησε τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια στον ελληνικό χώρο, καθώς και ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε. Οι νέες συνθήκες ευνόησαν ιδιαίτερα τους δοσιλόγους και ιδιαίτερα αυτούς που ανήκαν στο φιλοκυβερνητικό χώρο. Ο πολιτικός κόσμος, απορροφημένος τώρα με τα προβλήματα που σχετίζονταν με την εξάλειψη του «κομμουνιστικού κινδύνου», σταδιακά απαρνείται τις πρώτες μετακατοχικές δηλώσεις του, που ευαγγελίζονταν την παραδειγματική τιμωρία των δοσιλόγων, με συνέπεια το θέμα των δοσιλόγων να μετατραπεί σε ταμπού από την ελληνική κοινωνία.

21. *Μακεδονία*, αριθ. 11250 (27 Μαΐου 1945) «Εξοργιστική ενέργεια δοσιλόγου καπνεμπόρου. Δράμα, 26. Αγανάκτησιν κυριολεκτικώς προικάλεσεν εις τον πληθυσμόν του νομού μας η γνωσθείσα ενέργεια του Αρμενίου καπνεμπόρου Ταγκοριάν, ο οποίος δι' ιπαλλήλων του ζητεί να αποσπάση από τους καπνοπαραγωγούς πιστοποιητικά εθνικής δράσεως κατά το διάστημα της Κατοχής...».

22. Χρ. Παπαδημητρίου, «Η δώξη των δοσιλόγων της Κατοχής στη Θεσσαλονίκη (1941-1944) μέσα από τα προσωπικά αρχεία των δικηγόρων Ιωάννη Σταθάκη και Γεωργίου Μέλλου», *Πρακτικά του ΙΕ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 479-483.